

На засиједању Скупштине српског народа у Босни и Херцеговини 9. јануара 1992. године формирана је Република Српска као резултат тежње српског народа за сопственим државним оквиром који би му омогућио слободан живот и равноправан статус са осталим народима који су живјели у Босни и Херцеговини као федералној јединици у саставу бивше Југославије. Распадом некадашње социјалистичке јужнословенске заједнице, након троипогодишњег грађанског рата који је окончан 1995. године, Република Српска наставила је своју егзистенцију у суженом међународном капацитету, као један од два државотворна ентитета који чине Босну и Херцеговину. Иако је у постратну дејтонску Босну и Херцеговину Република Српска ушла као држава са ограниченим суверенитетом, под политичким притиском и противправним дјеловањем међународног фактора оличеног у Канцеларији високог представника њена је државност константно слабила, да би у садашњици могла бити окарактерисана и као федерална јединица са израженим конфедералним овлашћењима у односу на БиХ [\[1\]](#).

И двадесет година од свог оснивања, Република Српска се суочава са истим или сличним изазовима са којима се суочавала приликом свог конституисања. Ови изазови нису искључиви продукт тренутних друштвено-политичких кретања. Прије би се могло констатовати да притисак којем је Република Српска изложена у двадесетогодишњем континуитету за коначни циљ има не само умањење њеног уставног положаја и капацитета у оквиру Босне и Херцеговине, него и њеног нестанка, чиме би у незавидан положај био доведен српски народ као конститутивни чинилац у БиХ. Као некада ратним дејствима, опстанак ове "једине српске побједе у протеклом рату" је угрожен разним политичким насртајима у циљу далеке и крајње неизвјесне европске будућности. Актуелна политичка ситуација у земљи и статус и положај хрватског народа унутар Федерације Босне и Херцеговине је, чини се, најбољи индикатор будућег статуса Срба уколико би исти остали без Српске као својеврсног заштитног оквира. То се прије свега односи на грубо дерогирање њихове изборне воље као конститутивног народа избором највиших представника извршне власти од стране многобројнијих бошњачких гласача, а сходно томе и формирања власти са упитним легитимитетом, поготово ако се у виду има да је у етаблирању исте активно учествовала и Канцеларија високог представника, што

је засигурно преседан какав је непознат досадашњој политичкој и правној пракси земаља које баштине демократску изборну традицију.

Изазови садашнице

Неколико је фактора који усложњавају и отежавају тренутни политички положај Републике Српске. Прије свих, иако препознатљив као рецидив ратних и поратних времена, Канцеларија високог представника седамнаест година након завршетка ратних сукоба још увијек спроводи "надгледање" цивилних аспеката провођења Дејтонског мировног споразума. У ту сврху, честим и јавним иступима ОХР се неријетко сврставао и сврстава на бошњачку страну политичког спектрума пружајући логистичку подршку у остварењу ратних циљева мирнодопским средствима.

Смањена учесталост доношења противправних одлука од стране ОХР-а те донекле ограничен политички утицај ове институције не треба да завава. Њен садашњи положај, као и незваничне иницијативе појединих чланица Савјета за имплементацију мира (ПИК) за географским измјештањем Канцеларије засигурно нису и не могу бити дугорочно рјешење, поготово ако се у обзир узме чињеница да су тзв. "бонска овлашћења" из 1997. године још увијек инструмент којим се политички кругови у БиХ, првенствено српска, а донекле и хрватска политичка елита, држе под психолошким притиском евентуалних санкција чији би адресати, за претпоставити је, били њихови највиши политички званичници. Таквим инквизиторским методама управљања једном формално сувереном и независном државом свједочили смо средином протекле деценије, а резултат је безмало губитак Републике Српске, односно њено претварање у пуку територијално-административну јединицу без идентитета која би се у пројектованој завршници урушила под теретом нефункционалности и сувишности њене егзистенције.

Рецидиви погубног дјеловања ОХР-а су и даље присутни. На првом мјесту ту су антидејтонске категорије, односно институције које су формиране по искључивом налогу високог представника без било каквог уставноправног основа. Да се не ради само о управним органима на нивоу БиХ, којих је такође у протеклих неколико година креиран незанемарив број и које значајно доприносе порасту јавне потрошње без икаквог или незнатног ефекта њиховог дјеловања, видимо из противправно "инсталираних" елемената којих у самом уставу нема: то су суд, тужилаштво и правобранилаштво Босне и Херцеговине. Ове институције би у сваком здраворазумском рјешењу морале бити првенствено уставна материја, а не предмет ОХР-ове "Одлуке о доношењу закона" и накнадне верификације од стране парламента који, и када би постојала политичка воља за њиховим формирањем, то не би могао спровести по уобичајеној законодавној

процедури, него искључиво по процедури измјене устава (двотрећинска већина, сагласност ентитета и сл.).

Посебан проблем чине акти Високог представника који се тичу локалне самоуправе. Случај Статута града Мостара или спомен-мезарја у Сребреници којем је додијељен скоро па екстериторијални статус само су неки од примјера штетног дјеловања ове анахроне дејтонске установе чији се чиновници грчевито боре за опстанак и постојећи комфоран статус при томе не презајући ни од изазивања политичких криза зарад што постепенијег и дуготрајнијег процеса гашења ОХР-а.

Друга опасност по Републику Српску представља комбиновано дјеловање ОХР-а као страног, и Уставног суда БиХ као домаћег фактора нестабилности. Начин на који дјелује Уставни суд (без законом дефинисаних процедура, односно интерним актима који не подлијежу било каквој екстерној контроли), те његов састав (поред представника конститутивних народа ту су и тројица страних судија) гарант су дугорочне недоречености и конфузије унутар правног система БиХ и инструментализације његових одлука у политичке сврхе.

Конкретан примјер потоњег је чувена "Одлука о конститутивности народа" којом се Уставни суд БиХ ставио не само у тумача устава, што би поред оцјене уставности и законитости аката морала бити његова искључива надлежност као суда посебне намјене, него и креатора позитивне правне норме. Наиме, овом одлуком из фундамента је измјењена дејтонска конструкција Босне и Херцеговине и изворни принципи Мировног споразума који је дефинишу као етноцентричну државу у чијим механизмима одлучивања учествују конститутивни народи путем сопствених државотворних оквира, Бошњаци и Хрвати у Федерацији БиХ и Срби у Републици Српској [\[2\]](#). Директна посљедица ове одлуке донешене прегласавањем српских и хрватских судија је грубо наметање нове уставне категорије - Вијећа народа као посебног органа у законодавном процесу у Републици Српској. Ипак, и поред јасно изражене тенденције, Вијеће народа не представља други дом парламента због ограничене надлежности у погледу оцјене аката искључиво са аспекта виталног националног интереса и без могућности амандманског дјеловања. Посебан проблем свакако чини и крајње широка уставна дефиниција "виталног националног интереса", те пратеће злоупотребе и опструкција законодавног процеса.

Парадоксално, значајну пријетњу по уставноправни и политички капацитет Републике Српске представља процес европских интеграција. Иако је постало јасно да је предуслов овог процеса гашење ОХР-а, што се у посљедње вријеме и отворено тврди од

стране највиших европских званичника задужених за проширење Уније, чини се да "излазна стратегија" међународне заједнице, бар када је у питању неправно дјеловање ОХР-а или не постоји, или је још увијек у фази дефинисања. Наиме, Канцеларија високог представника као међународни губернатор који је често, по тумачењу Уставног суда БиХ, "супституисао домаћег законодавца", сасвим извјесно није институција која може функционисати у оквирима будуће државе чланице Европске уније, јер је то прије свега у супротности са основним постулатима демократије као основне европске вриједности, а затим и принципа суверености држава и правила међународног јавног права. Супротно томе, умјесто да прелазак из дејтонске у "бриселску" фазу обухвати поништење противправне надградње дејтонске конструкције на којој БиХ почива, и повратак на изворне дејтонске принципе уз уважавање европских стандарда и услова који су постављани и другим државама у интеграционом процесу, услови који стижу из Брисела иду у правцу даље централизације и уставних измјена на штету ентитета, прије свега дефинисања антидејтонских категорија као уставних, а затим и оснивања нових попут Врховног суда БиХ. Велику зебњу у том погледу изазива будућа имплементација пресуде Европског суда за људска права у предмету *Сејдић и Финци против БиХ*, која се тиче неминовне измјене устава у смислу омогућавања кандидатуре за члана Предсједништва БиХ и представницима неконститутивних народа. Тенденција бошњачке политичке елите је императивно формирање ове врховне инстанце редовног судства зарад "уједначавања правне праксе и стварања правне сигурности на читавој територији БиХ", што би резултирало његовом апелационом надлежности у односу на врховне судове ентитета, чиме би се ефективно изгубио њихов смисао постојања. Надаље, политика "једне адресе" у процесу преговора за статус кандидата, а доцније и за пуноправно чланство, често се уз асистенцију сарајевских политичких кругова а уз прећутну потврду локалних европских чиновника тумачи као налог за формирање нових државних институција, иако примјер појединих држава чланица ЕУ доказује супротно.

У значајној мјери политички статус Републике Српске отежава и изразито негативна медијска поставка о српском народу и његовој улози у протеклом грађанском рату. Годинама стварана перцепција о Србима као агресорима на сопствену државу, хегемонистичког улози Србије и немилим догађајима у завршним фазама рата, превенствено у Сребреници, доприносе крајње лошем имиџу Републике Српске која се током посљедњих година у мањој мјери поправља, али ипак недовољно да створи основу за реално сагледавање друштвено-политичких токова унутар Босне и Херцеговине. Таквом стању претходила је и у великој мјери свакодневно доприноси изразито ратно-хушкачка медијска сцена, посебно федералних медија под утицајем бошњачких политичких партија, али и недостатак објективног медијског регулатора (ПАК) који је у функцији централистичке политике.

Као посљедица оваквог стања, и као насљеђе скорије ратне прошлости, јавља се и агресивна исламска фундаменталистичка идеологија позната под називом "вехабизам". Ради се о припадницима радикалног вјерског покрета инструисаног и логистички

подржаног од стране појединих највиших званичника исламске вјерске заједнице који је све заступљенији међу млађом популацијом унутар бошњачког националног корпуса. Само практиковање вјерских увјерења не би представљало опасност када као прокламовани циљ не би постојао "недовршен посао" (за шта се сматра Дејтонски мировни споразум) и стварање исламске теократске државе у авнојевским границама. Посебно забрињава равнодушан однос западних сила које и поред отворено исказаних непријатељстава, а у једном случају и напада на сопствену територију [3], благо реагују на такве појаве. Претпоставка је да је овакав однос посљедица политике ненарушавања добрих односа са европским муслиманима у контексту глобалних политичких односа запада и исламског свијета те војних интервенција које су предузимане од стране чланица НАТО-а.

Питање које се са разлогом може поставити је и улога Републике Српске као својеврсне модерне Војне Крајине у сценарију глобалног конфликта који је засигурно предвиђен као мало вјероватан, али ипак могућ сценарио у пројекцијама обавјештајно-безбједносних структура. Демографски недостатак хрватског фактора би у догледној будућности од ентитетских линија разграничења начинио бошњачко-српску, односно исламско-хришћанску границу. Међутим, палестинизација Босне и Херцеговине сигурно не доприноси евроатланском интеграционом процесу, а поготово не српском народу који би се нашао у улози одбрамбеног штита са крајње девастирајућим посљедицама по нацију, али и по регион.

Босна и Херцеговина је, дакле, сложена државна заједница са недостајућим унутрашњим легитимитетом и друштвеном кохезијом, што у коначном резултира и неизвјесном будућношћу. Узме ли се у обзир и тренутно кризно стање европског пројекта (Европске уније), нимало свијетла економска ситуација, те акутна глобална борба за природне ресурсе, да се наслутити да политички мозаик свијета 21. вијека још увијек није кристално јасан, те да су могућа додатна пресложњавања у смислу војне, политичке и економске моћи.

Улога Републике Српске као гаранта опстанка српског народа западно од Дрине ту долази до посебног значаја. Стога ћемо бити слободни да поставимо неколико теза у прилог њене будућности и опстанка у оној форми у којој ће моћи да одговори на претходно побројане изазове и неке са којима ће се, сасвим извјесно, суочити.

1. Постојање здравог националног духа је претпоставка опстанка, али и даљег развоја

Шта подразумејемо под "здравим националним духом"? Да бисмо били потпуно недвосмислени морамо теоријски разматрати сасвим супротан друштвени феномен. Примјер антипода овом појму је појава изражена у друштву модерне Србије. Ради се о тзв. "Другој Србији", односно ауто-шовинистичком анационалном пројекту разградње српске државе и друштва која је, вјероватно, у том смислу својствена само српском народу. Идеологија некадашњих анархолиберала, односно струје београдског комитета Савеза комуниста Србије из седамдесетих година прошлог вијека данас је преточена у званичне политичке токове, прије свега кроз политичке партије од којих су неке и парламентарне [4], до сијасета невладиних организација које изворе финансирања проналазе у ваннационалним центрима политичке и економске моћи.

Идеолошки циљ некадашњих "модерних" комуниста, а данашњих евромундијалиста је вршење ширег пропагандног и сваког другог друштвеног утицаја ради "спознаје сопствених националних заблуда и историјских грешака" које би у завршници резултирала губитком потребе за сопственом националном државом, а у циљу стварања "модерне", "европске", "грађанске" и "друге" Србије. Оваква Србија би се идеолошки концентрисала на потребе "суочавања са прошлошћу" и пратеће "денацификације" српског друштва, потпуног губитка националног идентитета и понизног положаја у односу на друге народе и републике бивше Југославије, поготово оне са којима су се Срби оружаном сукобили током деведесетих година.

Иако звучи иреално, извјесно је да такав политички и идеолошки покрет постоји, да, иако противустанован и у самој својој суштини антидржаван, он лагодно егзистира и сваким даном окупља све већи број присталица. У свом дјеловању, његови предводници обилато користе предности модерних средстава политичке комуникације – њима су, иако је овај покрет још увијек у процентуално малом броју присутан међу изборном популацијом, посвећене телевизијске емисије, јавни наступи на националним сервисима, интернет портали, па је то постао и својеврстан тренд међу студентском и средњошколском популацијом у урбаним центрима Србије. У политичком смислу и ономе што је назначено у програмима појединих партија које заступају овакве ставове, јасно је наглашена политика "заокрета" у изразито екстремном смислу.

За потребе наших разматрања, посебно је интересантан однос "Друге Србије" према Републици Српској. Српски ентитет западно од Дрине је за поклонице ове идеологије апсолутно неприхватљив, неприродан и у контексту настајања чак и геноцидан. По тумачењима незваничних другосрбијанских идеолога, Република Српска је највећа тековина српске националне политике, те као таква мора бити у потпуности демонтирана, а жртве супротних страна обештећене програмом дугогодишње

репарације. Српском народу у Републици Српској се не спори само право на сопствени државни оквир, него и право на српски идентитет - они су Босанци православци, а њихов главни град је Сарајево.

Супротно од идеологије неојугословена са београдским пребивалиштем, "здрав национални дух" у свом базичном значењу обухватио би високе моралне вриједности, укоријењену националну традицију и патриотску свијест сваког појединца. Не смије се заборавити жртва српског народа у процесу стварања Републике Српске, стога се она мора чувати као врхунска наиндивидуална вриједност и тековина прошлих генерација зарад опстанка будућих. При томе, национални дух не смије бити предмет острашћеног усконационалног, националистичког и шовинистичког тумачења који би послужио за ширење нетрпељивости према другим народима и религијама. Здрав национални дух није и не смије бити ексклузивитет Срба у Републици Српској. Он мора бити заступљен по моделу англоамеричког поимања националног, односно предмет друштвеног програма будућих генерација, држављана Републике Српске без обзира на националну или вјерску припадност. У том контексту треба сагледати и пројектовати будући идентитет Републике Српске као модерне државе која његује традиционалне моралне вриједности и национални понос, спроводи европске стандарде и демократска достигнућа стварајући друштво отворено за све, под једаким условима.

Реална опасност у спровођењу овог концепта је ширење идеологије "Друге Србије" и постепено стварање домицилне "Друге Српске". Историјски утицај србијанских интелектуалних кругова екстремне политичке оријентације, било да се ради о националним или анационалним програмима није занемарљив, те у том смислу политичка елита Српске мора бити крајње опрезна.

2. Дејтон има алтернативу

Правна борба за очување дејтонског статуса Републике Српске коју води актуелно политичко руководство посљедњих година се показала веома успјешном. Истовремено инсистирање бошњачких политичара на поништењу тих рјешења, и поврат на државноправни статус Републике Босне и Херцеговине који је, подсјећања ради, продукт нелегитимног референдума из марта 1992. године и који је у току рата представљао виртуелну државу, не оставља пуно могућности за политичку борбу изузев за тврдњу да "Дејтон нема алтернативу". Нарушавање дејтонских принципа је истовремено и непоштовање правила *pacta sunt servanda*, а та чињеница неминовно води раскиду међународног уговора какав је Мировни споразум, који је ионако у значајној мјери угрожен од стране ОХР-а и његовог антидејтонског дјеловања.

Шире посматрано, дејтонски еквилибријум се чини као једино могуће рјешење опстанка какве-такве Босне и Херцеговине, јер је, поред заустављања ратних дејстава својим анексима, посебно Анексом IV, креирао уставну конструкцију равноправности три конститутивна народа и два ентитета. Међутим, у јавности Републике Српске је дуго времена била заступљена теза по којој је алтернатива Дејтонском мировном споразуму или поврат на пређашње стање које је и довело до ратних сукоба, или поврат на стање са краја 1995. године што неминовно води поновним конфронтацијама. Ипак, постоји и још једно рјешење које се у току седамнаестогодишње егзистенције дејтонске БиХ третирао као својеврсни политички табу, а то је мирна дисолуција и стварање нових држава чиме би се ефективно окончао распад бивше Југославије. Како је опција ескалације оружаних сукоба нешто што не одговара ниједном народу, нити би такав песимистичан сценарио био прихватљив било којем од гараната Дејтонског споразума, вриједи се окренути пројекцији дисолуције и мирног раздружења, какву су својевремено успјешно спровеле Чешка и Словачка.

Иако се чини да је овакав расплет ситуације због тренутне позиције и политичке снаге српског народа и Републике Српске у односу на глобалне доносиоце одлука (међународну заједницу) мало изгледан, ова алтернативна путања не смије бити занемарена и њој се треба посветити значајна пажња, прије свега академских кругова, али и у оквиру широке политичке расправе унутар саме Босне и Херцеговине. Мирној дисолуцији у прилог иде и рјешавање статуса Косова, које је противно постулатима међународног права и принципа неповредивости граница *de facto* суверена држава, иако не посједује потпуни међународноправни субјективитет. Стога истовјетном рјешењу питања Републике Српске нема препрека, изузев обима међународног признања што је, како видимо на примјеру Косова, секундарно питање уколико су претходно испуњени унутрашњи услови (територија, народ, власт). Даље, за евентуалну реализацију овог сценарија потребно је елиминисати могућност оружаног сукоба што у суштини повлачи процес потпуне демилитаризације и пацификације политичких прилика који је свакако у сагласности са интересима Европске Уније као будућег наднационалног политичког и економског оквира, али не и НАТО савеза којем су потребне локалне оружане снаге за реализацију међународних војних мисија.

Каква је будућност Републике Српске као, хипотетички посматрано, независне и

суверене државе?

Прије теоријског разматрања овакве поставке, мора се повести рачуна о њеној територијалној цјеловитости, односно извјесној недоречености дејтонског рјешења за некадашњу општину Брчко која је арбитражном одлуком о успостављању кондоминијума нарушила принцип теиторијалне подјеле БиХ по принципу 49:51%. Такође, таква арбитражна одлука је у супротности са принципима двоентитетске државе, јер се садашњи статус Брчко дистрикта по својој правној форми може окарактерисати и као постојање трећег ентитета под суверенитетом БиХ, иако је његова територија у већој мјери у тренутку закључења Мирног споразума била у Републици Српској. Стога је поврат на стање какво је било прије доношења антидејтонске арбитражне одлуке једино могуће рјешење које не захтијева реципроцитетни поврат територија које су се налазиле у посједу страна у тренутку окончања ратних сукоба (нпр. област око Сарајева и Горажда у корист Републике Српске, или Мркоњић Града у корист Федерације БиХ). Дакле, статус Брчког је од изнимне важности с обзиром на његову географску и стратешку позицију, а благовремено трајно рјешење овог питања би морало бити стављено на дневни ред прије евентуалног стицања независности, како би се избјегло некакво ново међународно посредовање у рјешавању овог проблема.

Друго питање се тиче државноправних веза са Србијом. Историјско јединство српског народа и тежња за уједињењем у јединствену српску државу јесте идеал којем се тежило и даље тежи, међутим ову дилему треба сагледати са реалног аспекта и потреба новог доба у којем је постојање двије српске државе од далеко већег интереса и значаја за будућност цјелокупног народа. Грчко-кипарски модел се нпр. показао доста успјешним када су у питању грчки национални интереси, прије свега у одбрани од агресивне турске политике, али и у механизмима одлучивања у регионалним и свјетским асоцијацијама, од којих је најбитнија Европска унија гдје Грци реално располажу са два гласа, што свакако представља знатан политички капацитет. Културне, вјерске и сваке друге везе у овом случају нису спорне, тј. тежило би се јединственом националном, и што је најбитније, економском простору склапањем међународних споразума какав је нпр. и Споразум о специјалним и паралелним везама данас. Једна од могућих солуција је и ступање у конфедерални однос са Србијом, чиме би се остварило фактичко јединство српског националног простора, а уједно задовољила и форма потпуне државности обје чланице.

Трећи аспект евентуалне независности је однос са сусједима, Републиком Хрватском са којом Српска дијели већи дио границе и Федерације Босне и Херцеговине (или неког другог државног оквира каквим га створе Бошњаци и Хрвати). При томе треба имати на уму да ће граница са Хрватском већ од сљедеће године бити уједно и граница са Европском унијом, што донекле отвара многе економске могућности у погледу транзита

роба које ће се нудити на европском тржишту. Битно је да осим претходно наведеног питања Брчког, не постоје друге спорне тачке у вези са разграничењем (уколико се изузме питање границе у рејону ријеке Уне, што би до реализације овог хипотетичког сценарија требало бити ријешено), те да у том смислу не треба очекивати веће потешкоће.

Република Српска као држава мора предузети све неопходне кораке како би се обезбједила максимална заштита људских права и права националних мањина, јер је то вриједност која чини есенцу сваког модерног, демократског друштва, а уједно је и критеријум који се вреднује приликом аплицирања за стицање чланства у Уједињеним нацијама. Какво ће уставна дефиниција будуће државе бити (национална, тронационална, грађанска), питање је за будуће генерације уставотвораца.

3. Правна држава је *conditio sine qua non*

Иако звучи као излизана фраза којој се прибјегава када се жели указати на недостижан циљ или се његовим изостанком желе оправдати акутни друштвени проблеми, "правна држава" као термин којим се означава владавина реда и закона, односно правно уређено друштво, претпоставка је за успјешан друштвени, а нарочито економски развој што у данашњим динамичним условима живота и рада сваког појединца, а самим тим и друштва у цјелини, мора бити идеал којем се тежи.

Разумљиво, не постоји савршен и у потпуности спроведен концепт правне државе. Ипак, вриједи напоменути да управо степен његове реализације одређује углед и статус државе на међународном плану, што се најбоље види на примјеру водећих свјетских политичких, војних и економских сила. Ту се посебно истичу Сједињене Америчке Државе које су се реализацији тог идеала посветиле од доношења Декларације независности, а успјешно га у мањој или већој мјери спроводе и данас остварујући највећи степен имплементације. Свакако да је потребно јасно и недвосмислено одвојити правду од права, а самим тим и од правне државе, али једнако тако борба за владавину права не смије бити декларативна и формална. Она истински мора бити принцип који ће у задовољавајућем обиму заживјети у пракси, и чије циљеве и методе реализације спроводи држава својим ауторитетом и методама које су јој на располагању (присилом).

Један од основних постулата правне државе је једнакост сваког појединца унутар друштва, тј. *униформна примјена правне норме без обзира на његов статус и*

карактеристике којима се исти детерминише. Потпуна ерозија моралних вриједности током посљедњих двадесет година довеле су до тога да се принцип непоштовања закона перципира као декларативно непожељна, али свеprisутна чињеница без одговарајуће санкције. Такво стање је резултирало економским раслојавањем друштва, противправним стицањем имовине и друге материјалне вриједности чији су титулари, иако у процентуално врло малом броју у односу на становништво, често у повлашћеном положају. Не треба посебно напомињати да овакав негативан тренд доводи до губитка повјерења у државу од стране самих њених грађана што слаби њен утицај, а друштво доводи до економског и сваког другог пропадања. Ратна и поратна криминална приватизација некадашње друштвене и државне имовине, корупција и непотизам, су само неки од фактора који доводе до лошег имиџа државе и перцепције нездравог мјеста за живот, а посебно до изостанка страних инвестиција и опоравка ионако девастиране и ратом опустошене привреде.

Спровођење концепта правне државе је систематски и дуготрајан процес. Претходи му детаљна анализа постојећих проблема и стратешки приједлог за отклањање истих. У тренутку стварања свих неопходних логистичких претпоставки, обрачун са друштвеним девијацијама који доводе до хаотичног стања у правном систему треба бити немилосрдан, али исто тако заснован на јасно утврђеним чињеницама и процесним радњама које ће гарантовати равноправан третман свима. Борба за правну државу ни у којем случају не смије довести до нарушавања основних људских права какво је право на имовину. Овај процес захтијева прије свега истинску политичку одлучност која ће већ у раним фазама дати одређене резултате, од којих су свакако најбитнији враћање пољуљаног повјерења у управне, судске и законодавне институције Републике Српске.

4. Економски раст и развој је посљедица реалне процјене расположивих људских и материјалних ресурса, анализе понуде и потражње и одабира тржишта

Глобална економска криза која је у великој мјери редефинисала дотадашње свјетске привредне оквире, имала је и још увијек има велики утицај на привреду Републике Српске и Босне и Херцеговине. Процјене економских стручњака говоре у прилог дуготрајних ефеката оваквог стања, што додатно усложњава економске прилике ионако неразвијене и у значајној мјери девастиране домаће привреде. Ипак, историјски посматрано, посљедице својеврсног економског "ресета" често доводе до редефиниције стратешког државног планирања, што резултира бољим и адаптираним рјешењима за економски раст и развој.

Чињеница је да су се робноновчани токови на глобалном нивоу у протеклих тридесетак

година значајно трансформисали и да је тренд глобализације довео до стварања нових вриједности којима се свакодневно тргује. Информациона ера и развој нових технологија омогућили су успостављање у појединим привредним сегментима јединственог, а у случајевима трговања путем модерних средстава комуникације и виртуелног глобалног тржишта. У таквим новим и динамичним условима пословања битно је благовремено извршити стратешку процјену даљег економског усмјерења државе и њених привредних потенцијала, одабир тржишта за пласирање домаћих производа, уз истовремено вођење рационалне увозне политике на бази реципроцитета тамо гдје је то могуће.

Република Српска је прешла болан транзициони пут, од економије базиране на удруженом раду и друштвеној својини, до либералног концепта слободног тржишта насталог на развалинама социјалистичког друштва хибридне економске подлоге, какво је било југословенско. Какве су могућности за одржив микроекономски развој у условима стагнације и пада неолибералног концепта привреде, питање је којем се мора посветити дужна пажња, а у дискусију укључити релевантни домаћи и страни економски експерти.

Прије свега, при доношењу стратешких економских смјерница Република Српска мора знати са којим ресурсима располаже и у којој мјери је конкурентна да би се сматрала економским фактором у окружењу. Јасно је да њена географска величина, број становника и скромни индустријски потенцијали умногоме ограничавају њену економску моћ када је у питању извоз. Ипак, погодна геостратешка позиција, природни потенцијали и могућност акумулације одређених производа који се на глобалном плану све више сматрају дефицитарним, ствара нову шансу која, уколико се искористи, може довести до одрживог развоја.

У првом реду ријеч је о искориштавању природних ресурса, хидро и термо потенцијала, те сходно томе извозу електричне енергије, питке воде (фрапантан је податак да се питка вода у великој мјери у Републику Српску увози) и пољопривредних производа. Пољопривреда заузима посебно мјесто као традиционална дјелатност у руралним подручјима чијом би се комерцијализацијом могла постићи жељена стопа извоза. На другу страну, концептом реиндустријализације и покретањем нових производних погона у виду великих и средњих предузећа омогућила би се нова радна мјеста, за шта је предуслов омогућавање дотока страних инвестиција за које је примамљив фактор релативно јефтина радна снага, али чија је главна препрека вишак административних процедура и изостанак пореских олакшица.

Поред побројаног, пажњу заслужују и дематеријализовани производи из домена интелектуалне својине, као што су рачунарски апликативни софтвер и друге услужне

дјелатности из области информационо-комуникационих технологија који не захтијевају испуњавање посебних предуслова, а гдје је иновативност и способност пласирања на тржиште од пресудног значаја. Извјесно је да за оваквим продуктима постоји огромно интересовање, а да би малим и средњим предузећима која би се овим дјелатностима бавила било омогућено равноправно учешће на виртуелном тржишту дематеријализованих производа из домена електронског пословања.

Свакако да се при дефинисању нових стратешких економских смјерница у обзир мора узети и улога државе као подстицајног субјекта и регулатора унутрашњег тржишта. Насупрот концепту "дивљег капитализма", односно потпуног изостанка државног утицаја на привредне токове, државни утицај мора бити усмјерен ка производним сегментима који се оцјене као профитабилни и онима који су од јавног значаја. Ту у првом реду мислимо на стварање неопходне путне и комуникационе (посебно електронске) инфраструктуре, која с обзиром на повољан геостратешки положај Републике Српске и могуће успостављање транзитних рута ка Европској унији, може бити од великог интереса и утицаја на будући економски раст и развој. Изградња аутопута Бањалука – Градишка, те Бањалука – Добој, а посебно правца од Градишке до јужне ентитетске линије разграничења према Купресу и јадранској магистралу у Хрватској је добар примјер стварања неопходних претпоставки за развој робног и транзитног промета преко Републике Српске.

Приоритет је и изградња дијела гасовода "Јужни ток" који би, уколико би један од његових рута пролазио преко територије Републике Српске, и уз постојеће стране инвестиције у Рафинерију нафте Брод омогућио њену релативну енергетску независност и дугорочну стабилност.

5. Појачано међународно присуство поправља медијску слику и ствара нови имиџ

Од 2006. године власти Републике Српске активно раде на успостављању и ширењу мреже међународних привредних представништава. Циљ оснивања ових експозитура су у првом реду остваривање привредне сарадње са државама региона и свијета, али и креирања имиџа Републике Српске као модерног европског региона погодног за инострану улагања.

Оснивање привредних представништава и њихова географска дисперзија по значајним свјетским центрима (Москва, Беч, Минхен, Јерусалим, Брисел, Штудгарт а ускором и

Вашингтон) јесте активност коју свакако треба подржати, али и презентовати домаћој јавности како би се добила што шира подршка и издвојила већа средства за њихов рад чиме би се у значајној мјери проширио њихов лобистички потенцијал, не само у економском, него и у политичком смислу. Ноторна је чињеница да Министарство спољних послова БиХ већ дуги низ година промовише глас једног народа (бошњачког), и да је дипломатско-конзуларна мрежа претворена у лобистички сервис сарајевског политичког круга. Кадрови који су постављани на кључна мјеста унутар министарства, али и у појединим амбасадама, су махом ратни и поратни кадрови бошњачких политичких опција, уосталом као и сами министри (изузев периода 2002–2006. у којем није учињено много да ситуација поправи). Позитивни прописи из области државне управе штите једном постављене кадрове, па се по овом питању у смислу реструктуисања ДКП мреже објективно може урадити врло мало. Стога и не чуди изузетно негативна перцепција Републике Српске и српског народа који се годинама од стране званичних државних органа представљају као опструкционистички фактор у процесу евроатлантских интеграција, а ентитетска власт сатанизује до неслућених размјера.

Када говоримо о поправљању медијске слике, не треба занемарити ни чињеницу да Република Српска не користи нове медијске технологије у оној мјери у којој би то било пожељно за презентовање политичких ставова свјетском аудиторiju. Као примјер ове тврдње, навешћемо да нити једна ентитетска институција, ни медијски сервис који се финансира јавним средствима не посједује квалитетан интернет портал на енглеском или неком другом страном језику. Наиме, интернет је у великој мјери трансформисао медије стварајући при томе читав низ нових медијских форми путем којих се вијести, аудио и видео садржај, политички ставови презентују тренутно, неограниченом броју гледалаца и слушалаца. Блогови, портали и разни стриминг сервиси, су само неки од њих. У том смислу, мора се размишљати или о адаптирању постојећих јавних медијских сервиса, или о оснивању нових који би били у цјелости окренути ка интернету, и који би свој садржај пружали искључиво на неколико свјетских језика, двадесет и четири сата дневно.

У погледу спровођења лобистичких активности, од 2006. године је урађено много. Наставак сарадње са реномираним свјетским лобистичким кућама је од примарног интереса за Републику Српску, поготово ако се има у виду да бошњачка, па и хрватска политичка елита већ дуже вријеме успјешно лобира за остваривање сопствених политичких циљева, што у Републици Српској до сада није био случај. Као резултат занемаривања лобистичког потенцијала, Република Српска је претрпила знатну политичку штету, бројне резолуције које су је нотирале као кривца за опструкцију Дејтона, што често у питање доводи и њену егзистенцију, истовремено стварајући негативна мишљења која се базирају на оваквој нереалној конструкцији.

6. Сопствена зарад европске будућности не смије бити доведена у питање

Европске интеграције су циљ готово свих политичких партија које дјелују у Босни и Херцеговини. Прокламовани европски пут је, чини се, једина тема око које постоји консензус сва три народа и њихових политичких представника. Појачано присуство Европске уније кроз Канцеларију специјалног представника ЕУ у Босни и Херцеговини има двоструки циљ. Један је оперативно-техничка припрема земље за усвајање европске правне стечевине и стицање кандидатског статуса, док је други, иако не превише експониран, очување државе и спречавање могућег распада. Стога су европске интеграције, посматрано са аспекта земаља твораца Дејтонског мировног споразума, питање свих питања.

Ипак, треба имати у виду да је у досадашњем периоду овај процес често био злоупотребљаван за унутрашњу реорганизацију земље и трансформацију дејтонских принципа, гдје је у први план истицан "дух" умјесто слово Мировног споразума. Ову "дејтонску духовност" су понајбоље осјетили становници Републике Српске у периоду мандата лорда Педија Ешдауна, када се зарад преласка у фиктивну, бриселску фазу, спроводила незапамћена политичка пресија што је подразумевјавало насилну измјену устава, наметање закона, смјену легално изабраних званичника уз одузимање свих људских права, затварање предузећа и банака, физичку тортуру над православним свештенством и све друге "демократске" методе изградње европског пута. Како се средином 2006. године политичка сцена у Босни и Херцеговини хомогенизовала у етничком смислу, и како је фокус међународне заједнице усмјерен на друга, у првом реду сопствена егзистенцијална и политичка питања, утицај Канцеларије високог представника је почео да слаби и она се престала бавити европским питањима која јој никада и нису била у мандату. Зато у својој биографији Ешдаун сасвим транспарентно открива да је у Босну и Херцеговину дошао са циљем централизације и уставног кројења по сопственој мјери, која највише сличи прокламованим политичким циљевима бошњачког естаблишмента.

"Период стагнације", како европски званичници називају период од пропасти тзв. "априлског пакета" уставних промјена 2006. године до данас, иако обиљежен међунационалним трзавицама, представља и период у којем је Република Српска повратила своје национално достојанство. Истовремено, позитивна унутрашња политичка клима довела је до све снажнијег присуства Републике Српске као једног од релевантних и незаобилазних фактора када су у питању европске интеграције. Овакав статус отвара могућност преиспитивања сврсисходности европског пута каквим га је својевремено поставио Ешдаун, а који је значајно дерадикализован у посљедње вријеме.

Стиче се утисак да поједини приједлози за европску адаптацију Босне и Херцеговине још увијек иду у правцу грубог уплитања у унутрашња питања, поготово редефинисања уставних рјешења успостављених дејтонским балансом. Питања државне помоћи, војне имовине, коначне имплементације арбитражне одлуке за Брчко и ини су прије свега ствар унутрашњег договора које ни у ком случају не би требало посматрати кроз европску призму. Поготово се не би смјела фаворизовати једна од страна у дијалогу, како се то често ради под пресијом "заостајања на европском путу".

Не треба се занемарити ни пресуда Европског суда за људска права у случају *Сејдић и Финци против БиХ*

. Овом пресудом се држава обавезује на измјену кључног дијела устава, чиме се даје подршка оним снагама које ову прилику желе искористити за прекрајање по сопственом нахођењу, покушавајући од Босне и Херцеговине начинити оно што је била почетком деведесетих. Сигурно је да овакав услов није постављан ни ексклузивно националним државама, па је непознато зашто би исти био услов за тронационалну каква је БиХ. И тзв. "структурални дијалог" о реформи правосуђа који се води на експертском нивоу је у старту попримио политичке конотације, па се све чешће у сарајевским правним круговима уз прећутну асистенцију европских званичника потенцира оснивање Врховног суда БиХ, чиме би правни систем Босне и Херцеговине био обогаћен још једном антидејтонском и антиуставном категоријом. Тако би овај дијалог отишао у сасвим супротном правцу, иако је његова интенција била да се стање у правосуђу сведе у правне а не политичке оквире, да се изврши ревизија пресуда Суда БиХ за ратне злочине и невјероватну квантитативну диспропорцију на штету Срба, као и да се на дневни ред постави питање апелационе надлежности Уставног суда БиХ.

Сигурно је да је европски пут Босне и Херцеговине јединствен и у погледу услова које јој се постављају. Посматрано са аспекта Републике Српске, потребно је извршити реалну процјену сопствене политичке снаге и утицаја како би се кроз овај процес прошло што безболније уз максимално очување уставне позиције и надлежности које су јој дате у Дејтону. Уколико би ова борба била немогућа, указује се опасност од губитка сопственог националног идентитета и аутохтоности зарад још увијек далеке, и надасве незвјесне европске будућности. У прилог томе говоре и актуелне економске и политичке турбуленције унутар европске породице народа, те крајње упитне перспективе саме Уније у оној форми у каквој егзистира данас. Међутим, циљ Републике Српске не смије бити искључиво формално чланство у Европској унији, већ пријеко неопходно усвајање европских норми и културне стечевине који би значајно унаприједили животни и сваки други стандард, а у одређеној мјери балкански менталитет приближили европском. Дакле, питање чланства у ЕУ не треба перципирати емотивно, него реално, уз максимално очување сопствених националних интереса.

7. Само образована нација је успјешна нација

Образовни систем Републике Српске је протеклих година прошао кроз изразите турбуленције. На темељима некадашњег француског модела основног, средњошколског и високог образовања који је био усвојен као званични образовни програм у бившој СФРЈ, прихваћена је изградња новог, болоњског система који је у примјени у Европској Унији. Међутим, ова трансформација је извршена несистемски и без јасне визије, што је резултирало "дивљом болоњизацијом", прије свега у сегменту високог образовања гдје је дошло до оснивања *ад хок* високих школа и факултета комерцијалног типа. Поплава преко ноћи стечених академских квалификација није само угрозила образовни систем него и саму будућност Републике Српске као друштва, кроз потпуну академску девастацију и срозавање едукативних и научних критеријума.

Болоњски систем едукације у самој својој суштини подразумијева стварање обучене радне снаге уско специјализоване за потребе тржишта рада. Овакав приступ је у потпуности у сагласности са неолибералним економским принципима који као примарни интерес дефинишу брзо стицање профита за послодавце. Стога се у ширем контексту болоњски образовни систем не може сматрати за квалитетну алтернативу научно-истраживачком моделу који је био присутан у свим бившим југословенским републикама, или бар не у оној мјери у којој је он имплементиран код нас. То се најбоље види на примјеру Словеније која од свих држава чланица Европске уније има најмању стопу реализације болоњског процеса у високом образовању, што се може посматрати и као адекватна брига државе за сопствену будућност.

Десет погледа на будућност Републике Српске

Пише: Срђан Рајчевић
уторак, 24 април 2012 14:04

